

Preoția și cultul cel nou în teologia Sf. Chiril al Alexandriei (II)

Drd. Ionuț Vasile Crișan¹

Rezumat:

Studiul în a doua parte are în vedere exegeza chiriliană la o serie de referințe din sistemul sacrificial din Vechiul Legământ ca fapt împlinit prin jertfa/sacrificiul de pe cruce a lui Hristos. Acest lucru se manifestă printr-o închinare/slujire deosebită percepută ca restaurarea adevăratei închinări/slujiri manifestată prin viețuirea chenoitică a Fiului lui Dumnezeu. Particularitatea acestui cult, respectiv trăsăturile lui specifice, precum și natura acestei identități Fiului devenit preot și ofrandă, formează aici cadrul preocupării noastre. Toate aceste elemente sunt analizate ca parte constitutivă din noua relaționare pe care o are acum creștinul prin Hristos, respectiv în Biserică, ca nouă umanitate.

Cuvinte cheie:

Sf. Chiril, Hristos, sacrificiu, slujire/închinare/cult, arhieru, chenoză, sclav/rob, economie, minte (nous).

Sacrificiile iudaice – typos și realitatea sacri-ficiului arhieresc al lui Hristos

În scrierile sale exegetice, Sfântul Chiril oferă o întreagă varietate de semnificații și nuanțe ale aspectului sacrificial dezvoltat din textele scripturistice în optica marelui Sacri-ficiu (Hristos). În acest sens, toate elementele care apar în prescripțiile și regulile sacrificiale sunt referiri directe la moartea și suferința mântuitoare a Fiului lui Dumnezeu². Astfel, putem spune că exegeza chiriliană

¹ Ionuț Crișan, doctorand al Facultății de Teologie Ortodoxă Sfântul „Andrei Șaguna”, din cadrul Universității „Lucian Blaga” din Sibiu.

² Pentru problema teopashită la Sf. Chiril al Alexandriei, a se vedea Henry Chadwick, „Eucharist and Christology in the Nestorian Controversy”, *Journal of Theology Studies* 2 (1951), p. 158, ș.u.; John J. O’Keefe, „Kenosis or Impassibility: Cyril of Alexandria and

este hristo-sacrificial-centrică. Multitudinea și varietatea aluzii care apar aproape la fiecare capitol și verset în opera exegetică a episcopului constituie un univers teologic semantic extrem de greu de prezentat. Textele invocate în studii de față fac parte dintr-o țesătură foarte densă și stufoasă pe care o dorim să o surprindem aici, doar în linii mari.

Astfel, în exegeza de la Isaia 6, Sfântul Chiril scrie despre viziunea profetului Isaia că atât îngerul cât și cărbunele sunt un simbol al lui Hristos, care din iubire pentru noi și în numele nostru S-a adus pe Sine lui Dumnezeu ca un *sacrificiu spiritual* curat și fără pată, iradiind ca o mireasmă bine plăcută³. După cum remarcă și J. Douglas Hicks, ceea ce a fost realizat parțial în identificarea preotească cu sacrificiile din Vechiul Testament devine întreg realizat în devenirea Fiului ca victimă sacrificială⁴. Altfel spus, Marele Preot Iisus Hristos este atât preotul care sacrifică (*hierourgos*) cât și sacrificiul/victima însuși (*tima*)⁵.

În acest sens, o exegeză directă cu aceste implicații avem la episodul din Levitic 16. În timp ce arhiereul din Legea Veche intra o singură dată în Sfânta Sfințelor ungând cu sângele de țap coarnele altarului, Hristos stropște cu sângele Său crucea care devine altar pentru mântuirea și viața tuturor iar în sanctuarul ceresc apare înaintea Tatălui în numele nostru⁶. Explicarea ritualului sacrificial aproape la fiecare tip prezentat în Ieșire, Levitic, Numeri, Deuteronom ș.a., este văzut în legătură directă cu pătimirile, crucea, moartea lui Hristos, precum și cu viața nouă trăită de creștinii sub auspiciile sacrificiale hristice. De exemplu la exegeza de la Ieșire 29: „Vițelul e Hristos, ca Cel ce e în afară de jug și nu sub jug.

Theodoret of Cyrus on the Problem of Divine Pathos”, *Studia Patristica* 32 (1997), p. 358-365; Ioan G. Coman, „Și Cuvântul trup s-a făcut”. *Hristologie și mariologie patristică*, Ed. Mitropoliei Banatului, Timișoara, 1993, p. 113 ș.u.

³ Comm. Is. 5, 18 PG 70, 181B în J. Douglas Hicks, „St. Cyril on the Priesthood of Christ and the Old Testament”, *Phronema* XXX (2015), nr. 1, p. 98. Hristos se jertfește pe Sine Însuși ca „mielul adevărat (...) într-o mireasmă plăcută/dulce Tatălui (Sf. Chiril al Alexandriei, Commentary on Haggai (Comentariu la Agheu), 1, 5-6, în *Commentary on Twelve prophets*, vol. 3, în *Fathers of the Church* (FC), vol. 124, translated with an introduction by Robert C. Hill, The Catholic University of America Press, Washington, D.C., 2012, p. 67).

⁴J. Douglas Hicks, art. cit., p. 99. A se vedea Comm. Hos. 4: 7, 8-9, (FC 115, vol. 1) p. 110-112.

⁵ *Închinare* 3, p. 107: „Și fiindcă El Însuși este liturghisitorul (căci s-a făcut arhiereu) și El Însuși jertfa, S-a adus pe Sine Însuși în chipul (tipul) vițelului care treiera și S-a făcut ardere de tot și jertfă” (exegeză la cumpărarea ariei cu cincizeci de sicli de către David, cf. 2 Rg 24, 11 ș.u., n.n.) „Căci S-a dat pe Sine Însuși pentru ea. Și a fixat în ea altarul”) (a se vedea și *Închinare* 3, p. 99).

⁶ *Închinare* 9, p. 305, p. 309; *Închinare* 10, p. 348 (aluzie la Epistola către Evrei cap. 9 și Lev. 4, păcatul arhiereului din neștiință)

(...) ca să se înțeleagă în același timp neobișnuința Dumnezeirii Cuvântului cu robia și coborârea Lui în firea cea supusă jugului, după omenitate. (...) iar măruntaiele se ard ca mireisme, fiind și un chip (tip) al virtuților dinlăuntru și din minte, care au în ele o bună mireasmă duhovnicească, nu de un singur fel, căci măruntaiele sunt multe (...). Iar restul trupului se arde afară de tabără. Căci Hristos a pățimit în afara porții, așa scrie Pavel (*Evr* 13, 12). Faptul că trupul e mistuit, indică în mod subțire că patima și moartea nu-I este Lui spre necinste, ci va sfârși întru cinste strălucitoare și prea vestită. Căci în chipul focului se înțelege Dumnezeirea. (...) ⁷.

O exegeză deosebit de importantă este la Levitic 9, unde Sfântul Chiril face trecerea de la sacrificiile iudaice la cele spirituale ale creștinilor, arătând relevanța și modul de asimilare a jertfelor cultice, „(...) căci prin jertfe ca printr-o icoană săvârșim jertfirea sufletelor noastre și le aducem lui Dumnezeu (s.n.), murind lumii și cugetului trupesc și suportând omorârea patimilor, împreună răstignindu-ne cu Hristos, ca mutându-ne la o viață sfântă și neprihănită, să petrecem după voia Lui. (...)” ⁸. Rolul fundamental al jertfelor mozaice era dăruirea sau antrenarea predării vieții (darul cel mai de preț) concretizată printr-o ofrandă vegetală sau animală. Creștinii prin interiorizarea sau spiritualizarea acestor jertfe devin co-sacrificiali cu Hristos. Interesant este că în acest caz, nu avem de-a face cu o respingere sau vreo delimitare critică față de sistemul cultic iudaic la care se aduce un corectiv, ci cu o revalorizare și asumarea ca atare a întregului sistem ritualic,

⁷ *Închinare* 11, p. 391. La „aducerea berbecului pe altar în întregime și după mădulare. Căci noi suntem mădulare în parte ale lui Hristos și toți suntem înțeleși un trup (*Rm.* 5, 12). Iar spălarea intestinelor îl arată pe Hristos întreg sfânt și neavând nicio pată de necurăție. Se aduce și capul și picioarele, care arată buna mireasmă întru sfințenie a vieții Mântuitorului, de la început până la sfârșit” (...) (*Închinare* 11, p. 392).

⁸ *Închinare* 11, p. 400-401. (La episodul din *Num* 8: „cenușa junincei amestecată cu apă indică mortificarea lui Hristos săvârșită în sfântul botez”, *Închinare* 11, p. 406), „Socotesc că jertfa pentru Aaron și pentru popor indică în mod subțire predarea sfinților lui Dumnezeu. De fapt arătându-Se și văzându-Se Emanuil, prin care am fost chemați la sfințenie, am fost dedicați Tatălui, primiți și sfințiți spre miros de bună mireasmă. (...) dar prin El am fost sfințiți iarăși în chip felurit. Pentru că a fost ars ca vițel afară de tabără pentru păcat, s-a prefăcut în mireasmă, și în chip tainic, ca berbec, s-a oferit ardere de tot, întreg și tăiat în mădulări pentru fiecare și pentru toți, i-a sfințit, stropiți fiind prin sângele Său, ca berbec pentru mântuire (...)” (*Închinare* 11, p. 400). Din conceptul de buna mireasmă înălțată din jertfa de pe altar, preluată de la Sfântul Chiril, la părintele Stăniloae, primește un sens mai vădit ontologic, „e ridicat la un nou mod de existență, deosebit de cea naturală, la un mod îndumnezeit” (D. Stăniloae, „Legătura interioară dintre moarte și înviere”, p. 284). Aceeași bună mireasmă din jertfa hristică ne umple și pe noi adică Biserica (cortul sfânt) oferită ca o ofrandă totală și totalizantă lui Dumnezeu. Din starea de jertfa țâșnește buna mireasmă a lui Hristos plăcută Tatălui, chiar și în moarte și mai presus de ea (*Ibidem*, p.285).

înțeles ca parte din economia divină unde Hristos Însuși a fost prezent în jertfele respective. Astfel, Hristos se află într-o prezență diferențiată sacrificială în Vechiul Legământ care se desfășoară într-un crescendo unde forma ei culminantă este atinsă în Întruparea și moartea pe Golgota.

O altă dimensiune a ofrandei Fiului este amintită în contextul unde episcopul vorbește de mâncarea/hrănirea din sacrificiul Său⁹. Hristos inaugurează noua creație în Sine, refăcându-ne prin El și în El, atunci când primim sfântul Său sânge și trup (cf. *Închinare* 12). Având în minte euharistia, Sfântul Chiril compară slujirea lui Hristos (preînchipuit de Melchisedec) cu cea a lui Aaron, unde Hristos oferă o calitate superioară a tipului de slujire prin faptul că „ (...) , ne hrănește spre viața neveștejită prin tainicile lucrări preoțești (*amaranton Zoin tais mistikais hierourghiais/immarcescibilem vitam mysticis sacrificiis*, trad. literal prin *sacrificiile mistice/tainice/ascunse*, n.n) (...)”¹⁰. Interesant în acest episod avem o comparație calitativă dintre cele două slujiri/legăminte.

În aducerea noastră la sacrificiul lui Hristos, ca jertfă la Jertfa Sa, Sfântul Chiril dezvoltă în tema sabatului spiritual, eshatologic, preoția creștinilor. În acest sens, cu privire la textul din Levitic 1, 2-9, episcopul teolog vede „un chip (tip) clar al vieții sfinților și al unirii desăvârșite cu Dumnezeu în duh și sfințenie” care „(...) asemenea animalelor domestice, adică vițelului, și oii, murind lumii, prin mortificarea trupului, ca să trăim lui Dumnezeu prin viețuirea evanghelică. Dar ne înălțăm la starea de jertfă cu adevărat duhovnicească și preabinemiroitoare Tatălui, prin Fiul”¹¹ iar în alt loc mai departe spune „căci nu ne desăvârșim în altă parte, ci, desigur, numai în biserici vom fi bineprimiti lui Dumnezeu și Tatăl, aducându-ne ca preot Hristos. Pentru că prin El avem intrare și El ne-a inagurat trecerea la existență, intrând ca Înaintemergător al nostru în Sfintele Sfintelor și arătându-ne calea adevărată”¹² și aceasta într-o perspectivă eshatologică, „dar, nu ne vom opri de la faptele sfințite (în contrast cu străduințele pământești), adică de la datoria de-a aduce lui Dumnezeu jertfe duhovnicești și daruri spirituale. Ci, pășind pe urmele lui Hristos, după cum s-a scris (*I Ptr* 2, 21), ne vom jertfi ca

⁹ Aici afirmă că sistemul sacrificial conduce la misterul lui Hristos cel din ceruri (sacrificiul făcător/dătător de viață), care acum desăvârșește sistemul vechi cultic (*Comm. Mal.* 1, 11 (FC 124), p. 298-9).

¹⁰ *Glafire la Geneză*, Cartea a 2-a, p. 72. Euharistia este o împărtășire de moartea lui Hristos în două moduri, este o participare în darurile morții lui Hristos, și o ofrandă din propria Sa viață de a participa la această moarte (cf. J. Douglas, art. cit. p. 100). A se vedea și *Închinare* 11, p. 391-392 ș.u., despre ritualurile sacrificiale ca un tip al pătimirii și jertfei lui Hristos.

¹¹ *Închinarea* 16, p. 544.

¹² *Închinarea* 16, p. 545.

preoți noi înșine; (...) ne vom dăruia mai degrabă pe noi înșine într-un miros de bună mireasmă”¹³.

Astfel, în Hristos, viața creștinilor devine sacrificiu bineplăcut, mireasmă bineplăcută Tatălui. Această mireasmă naște din starea de jertfă sau predare continuă și implică un circuit sacrificial prin faptul că și credincioșii își dau viața prin ofrandele de pe altare (Sf. Liturghie) prin puterea sacrificiului lui Hristos și în jertfa Sa, Hristos ne aduce în fața Tatălui, având și noi contribuție¹⁴. Tatăl primește această jertfă deoarece suntem sacrificați în Hristos, în pecetea Fiului Său, fapt care ne face să fim văzuți ca proprii Săi fii/copii¹⁵.

În acest sens, părintele Dumitru Stăniloae afirmă că „explicația până la capăt a sensului și rostului jertfei lui Hristos, săvârșită pe Golgota și continuată în cer, și a jertfei noastre împreună cu El, din puterea jertfei Lui, în Taine, a dat-o Sfântului Ciril din Alexandria, în operele <Închinarea în duh și adevăr>și <Glafirele>”¹⁶.

¹³ *Închinarea* 16, p. 543.

¹⁴ Jertfa lui Hristos trebuie să i se răspundă cu jertfa noastră, a credincioșilor, astfel ca să devină eficientă jertfa Lui pentru credincioși trebuie să provoace jertfa noastră, la jertfă se răspunde cu jertfă, precum la iubire cu iubire, ca să ne facem jertfe asemenea Lui. Simțirea de jertfă a lui Hristos este inepuizabilă și „e ultimul izvor a toată simțirea de jertfă” fiind însuși Dumnezeu „și are în firea Sa mireasma cunoștinței Tatălui” potrivit Sfântului Chiril (D. Stăniloae, „Legătura între euharistie și iubirea creștină”, *Studii Teologice* XVII (1965), nr. 1-2, p.18, părintele face referire la *Închinare* 10, col. 712 A). Provocarea jertfei noastre la jertfa lui Hristos o vede Chiril în Epistola către Evrei unde Hristos devine înaintemergător în Sfânta Sfințelor prin jertfa Sa, imitând calitatea cu care a intrat, fiind de fapt biletul de intrare, „ca jertfe și ca preoți”.

¹⁵ Jertfa lui Hristos pătrunde până la „ultima instanță a transcendenței și a sfințeniei”, adică până la Tatăl (D. Stăniloae, „Legătura între Euharistie și iubirea creștină...”, p. 15). Dar acest dinamism sau tensiune sacrificială se răspândește în toți care se unesc cu Hristos. Părintele Stăniloae o descrie ca un focar incandescent prin care se transmite celor care nu se opun dăruirea și pornirea de jertfă spre Tatăl, însă din această pornire sacrificială se unește adunarea credincioșilor, făcând o jertfă comună cu jertfa lui Hristos. Sacrificiul lui Hristos este animat de o iubire nemărginită față de Tatăl și față de oameni. Altfel spus, „jertfa lui Hristos, nedespărțită de arhieria universală a Lui, are puterea de a susține pe toți în drumul lor spre Tatăl” (*Ibidem*, p.15).

¹⁶ Dumitru Stăniloae, „Ființa Tainelor în cele trei confesii”, *Ortodoxia* VIII (1956), nr. 1, p. 19. Idem, „Legătura interioară dintre moartea și învierea Domnului”, *Studii Teologice* VIII (1956), nr. 5-6, p. 284: (părintele alexandrin, n.n.) „a dezvoltat pe larg ideea morții lui Hristos ca jertfă adusă Tatălui, spre miros de bună mireasmă, pentru ca primind-o în noi să fim și noi în stare să ne facem asemenea jertfe”.

Totodată aceasta este și prima semnalare a teologului român¹⁷ despre exegeza sacrificială hristică, expusă („până la capăt”) de Sfântul Chiril al Alexandriei¹⁸. În expunerea sa, pr. Stăniloae dezvoltă necesitatea continuării jertfei lui Hristos din cer ca o premisă și condiție indispensabilă pentru transmiterea credincioșilor a stării Sale de jertfă¹⁹, în mod special prin Sf. Taine, stare care ne face să fim și noi jertfiți și afierosiți lui Dumnezeu, prin tema des vehiculată: „intrarea în stare de jertfă la Tatăl”²⁰ sau teologia intrării Fiului lui Dumnezeu ca om la Tatăl²¹.

¹⁷În pofida faptului că nu menționează aici locul sau locurile de unde extrage aceste nuanțe ale jertfei mistice, cu excepția unei singuri trimiteri la Glafire respectiv la Levitic, PG 69, 540 (D. Stăniloae, „Ființa Tainelor...”, p. 19, nota 56).

¹⁸ Pentru analizarea conceptului de stare de jertfă continuă la părintele Stăniloae din receptarea Sfântului Chiril, a se vedea, Ciprian Ioan Streza, „Ο Χριστός, μυστικώς ιερουργούμενος ἐν ταῖς ἀγίαις σκηναῖς” – Fr. Dumitru Staniloae and the Rediscovering and Reinterpreting St. Cyril of Alexandria’s Teaching About the State of Perpetual Sacrifice of Jesus Christ”, *Review of Ecumenical Studies* VIII (2016), nr. 1, p. 100-122; Nicolae Răzvan Stan, „Teologia jertfei hristologice a scoiliilor scrise de părintele Stăniloae la opera Sf. Chiril al Alexandriei”, în coord., Nicolae Răzvan Stan, Lucian Dindirică, *Părintele profesor Dumitru Stăniloae sau Consonanța dintre dogmă, spiritualitate și liturghie*, Ed. Cetatea de Scaun, Târgoviște/Ed. Mitropolia Olteniei, Craiova, 2015, p. 379-405.

¹⁹ Despre această stare de jertfă părintele Stăniloae spune că este o moarte tainică (mistică) a omului în Dumnezeu, o îngropare în El, însă această coborâre/imersiune în Dumnezeu care este de fapt izvorul vieții, are loc simultan, și o înviere, respectiv primire de viață nouă (Dumitru Stăniloae, „Teologia Euharistiei”, *Orthodoxia* XXI (1969), nr. 3, p. 352). Moartea în altul din iubire ca opus paradoxal morții, care o vede ca însingurare, face cadrul menționării Sfântului Chiril al Alexandriei. Moartea mistică sau starea de jertfă continuă reprezintă rodul jertfei hristice iar „cea mai insistentă explicare în acest sens a actualității jertfei euharistice (...), ca una care nu ne reprezintă numai, ci ne și cuprinde, a dat-o Sfântul Chiril al Alexandriei” (Ibidem, p. 352).

²⁰ Hristos în această stare de jertfă de bună mireasmă se află *pururea* pentru unirea *prin* Taine (sacramente) cu noi și transformarea noastră în jertfe, „mai bine zis să se răspândească din noi buna mireasmă a jertfei lui Hristos, potrivit cu *II Cor 2, 14-15*” (Idem, „Ființa Tainelor...”, p. 19).

²¹ Sf. Chiril în expunerea părintelui Stăniloae afirmă că această intrare se face din timpul vieții de aici, dar incompletă. Intrarea lui Hristos la Tatăl constituie de fapt, o inaugurare a unei noi relații pe baza unui acces deplin. Primiți de Tatăl prin împărtășirea miresmei din mirul lui Hristos, adică co-sacrificialitatea care dă posibilitatea de „apropiere și îndrăznire”, de comuniune cu Tatăl prin jertfa lui Hristos (prin El avem aducerea/prosagoghin, *Închinare* 11, col. 756 B în D. Stăniloae, *Legătura între Euharistie și iubirea creștină*, p. 19). Mai departe părintele Stăniloae aduce o precizare în legătură cu intrarea noastră la Tatăl, astfel intrarea lui Hristos *împreună cu noi* este deosebită față de intrarea Lui *ca Înaintemergător* care s-a făcut pentru a putea intra și noi (ca principiu), dar propriu-zis fără noi (prezența noastră ca persoane). Intrarea se face *prin* și *în* Hristos, aceste prepoziții arată oarecum dinamica intrării dar și

Starea de jertfă a lui Hristos se constituie ca o piatră de hotar pentru toată metamorfoza vieții creștine. Această stare comunică eficacitatea maximă a jertfei hristice. Ea face ca învierea lui Hristos (continuarea morții ca jertfă) să dăinuie permanent²² și să transforme viața creștinilor, în *înviere*. Învierea este permanentizarea stării sacrificiale experimentată ca o condiție ontologică. Altfel spus, necesitatea morții ca jertfă are consecință directă învierea, însă învierea ca stare de jertfă continuă și separație de egoism.

Conform analizei părintelui Stăniloae, „din îmbinarea ideii de moarte și a celei de sfințire rezulta că ceea ce se jertfește, murind pentru un mod de viață inferior, renaște pentru un mod de viață superior. Moartea și sfințirea erau, pe de o parte într-o relație de succesiune, pe de alta, într-o coexistență. Viața nouă nu numai că începea prin moartea vieții celei vechi, ci ea însăși era o stare de moarte continuă față de modul vechi de trăire”²³.

Paradoxul în aducerea acestui sacrificiu, după pr. Stăniloae este faptul că prin dăruirea victimei jertfite are loc sfințirea ei sau „se umple de puterea curățitoare a lui Dumnezeu” prin faptul că acum ofranda (vie) îi aparține Lui în exclusivitate. De aici și sensul sacrificiului mistic continuu în relațiile oamenilor cu Dumnezeu, concretizat prin virtuți, „prin trăirea vieții în slujba lui Dumnezeu”²⁴.

diferența dintre cele două intrări mediate lui Hristos. Intrarea în Hristos se face cu fiecare creștin în parte, făcută însă posibil „prin Hristos” adică prin intrarea ca inaugurare realizată în calitate Sa de Înaintemergător (D. Stăniloae, „Legătura între Euharistie și iubirea creștină”, p. 19). Intrarea „în Hristos” presupune libertatea celor care vor să intre la Tatăl, de aceea, părintele vorbește de împărtășirea sau comunicarea lui Hristos în stare de jertfă până la sfârșitul lumii (veșnică), Hristos în acest demers și *ușurează urcarea*, respectiv parcurgerea creștinilor până la „ușa” Sfintei Sfințel (*Închinare* 16, col. 1056 D, în „Legătura între Euharistie și iubirea creștină...” p. 20).

²² „Dacă învierea lui Hristos n-ar fi urmarea unei morți ca jertfă, n-ar avea imprimat în ea caracterul unei stări de jertfă în continuare și n-ar putea fi nici pentru noi sursă pentru acte și stări de jertfă, de viață în iubire. Dar așa, noi avem în învierea lui Hristos, care e continuarea morții Lui, un izvor de morți tainice succesive, tot mai înalte, față de egoism” (D. Stăniloae, „Legătura între Euharistie și iubirea creștină”, p. 12), după care este invocat Sf. Chiril, unde sfinții sunt cei care „mor în chip sacru (hieros) lui Dumnezeu în grade diferite de putere duhovnicească (...)” (*Închinare* 17, col. 1117 B în D. Stăniloae, „Legătura între Euharistie și iubirea creștină”, p. 12).

²³ Dumitru Stăniloae, „Legătura între Euharistie și iubirea creștină”, p. 4. Adică actul de finalizare a vieții vechi era act de sfințire iar noua viață care urma era de fapt, „o moarte continuă față de viața în păcat”.

²⁴ Dumitru Stăniloae, „Ființa Tainelor...”, p. 19. D. Stăniloae, „Legătura între Euharistie și iubirea creștină”: „Jertfa lui Hristos pentru noi s-a adus pentru a ne atrage în starea de jertfă adevărată, pentru a ne ridica din viața de egoism. De aceea, ea trebuie să-și facă efectul până la capăt, trebuie să-și vadă împlinită urmarea după care se cere. Jertfa aceasta trebuie să lucreze în

Astfel, concepția sacrificială a Sfântului Chiril în legătură cu accesul nostru la Dumnezeu este condiționată de jertfa Fiului dar paradoxal și de jertfa noastră pentru posibilitatea comuniunii cu Tatăl, și a împărtășirii de jertfa Fiului: „Prin aceasta (episodul urcării muntelui Horeb, a lui Moise, Aaron, preoții cei aleși, n.n.), se arată că cei ce urcă la această slavă, *după ce mai înainte s-au predat ca jertfe spre a urca cu adevărat la cele de sus, ca să se apropie de Dumnezeu*, trebuie să se curățescă mai întâi prin sângele lui Hristos, Care și-a dat sufletul Său schimb (*antallagma/redhostimento*) pentru viața tuturor, dar a predat și trupul asumat (s.n.) spre miros de bună mireasmă. Pentru că *s-a adus pe Sine jertfă nepătată lui Dumnezeu pentru noi și ardere de tot spirituală* cum ne-a arătat iarăși în preînchipuire dumnezeiescul Moise, conducându-ne prin iluminarea Duhului spre cunoștința celor ce vor fi”²⁵. Putem vedea insistența chiriliană de-a preciza identitatea Fiului lui Dumnezeu în actul consacrării Sale de preot, respectiv ungere²⁶ dar mai ales pe actul vicarial total al jertfei hristice pentru întreaga umanitate.

Conform cercetătorului Lawrence Welch, în exegeza chiriliană la Ioan 19, 30 se exprimă sacrificiul lui Hristos, al doilea Adam ca apogeu al chenozei economice și prin urmare, punctul cel mai înalt (sau cel mai dejos) al Întrupării. După Welch, la Sf. Chiril, tipologia adamică și chenoza sunt inseparabile iar

continuare. (...), Slujba lui Hristos ca Arhiero-Mântuitor va fi dușă până la capăt de-abia când va face să se adauge la jertfa Lui pentru noi jertfele noastre personale, cum se făcea simbolic în Vechiul Testament. (...), Dacă nu urmează jertfa noastră, nu-și dă jertfa lui Hristos rodul ei pentru care s-a adus. Zădărnici jertfa lui Hristos cea pentru noi. E încă un motiv pentru care starea de jertfă a lui Hristos trebuie să dureze în veac, ca și arhieria Lui: ca să-și dea rodul în viața fiecăruia din noi, provocând jertfa noastră, mutându-ne și consolidându-ne într-o viață de iubire. Jertfa (...) (lui Hristos, n.n.), trebuie asimilată (...) (de credincioși, n.n.), pentru a se transpune în starea de dăruire, prin iubire, în aceeași stare de jertfă, pentru a face și viața lor să servească tuturor, pentru a se împărtăși de elanul generos al lui Hristos. Viața noastră trebuie să se articuleze în viața lui Hristos, făcându-se asemenea celei a lui” (p. 16-17, a se vedea și nota 4 la ultimul paragraf din textul chirilian).

²⁵ *Glafire la Ieșire* 3, p. 357. Identificarea deplină a Fiului cu noi, prin care ne predă Tatălui sau mai bine spus, aduce umanitatea curățită prin jertfa, sângele Său. Fiul ca preot și mediator al nostru binevoiește să primească mirul sfințitor care curge pe barba și marginea veșmintelor lui Aaron (Glafire, Fac. 2). Adică, El ca Dumnezeu sfințește toată creația dar devine și sfințit la fel de mult, deoarece S-a făcut om. El este uns cu Duhul Sfânt, Cel care locuiește împreună cu El și cu Tatăl din veșnicie în lumina neapropiată (Închinare 12, Iată Eu și pruncii pe care mi-a dat Dumnezeu ecou la Isaia 8, 18).

²⁶ J. Douglas, art. cit., p. 102. Pe lângă actul sacrificial preoți mai aveau și responsabilitatea de a explica Tora. Astfel, Fiul lui Dumnezeu vorbește despre lucrarea pe care Dumnezeu o face poporului Său (Închinare 9). Ca preot, explică Scriptura și devine prin aceasta adevăratul exeget al cuvintelor lui Dumnezeu (vezi *Închinare* 2).

pasajul iohanic evocat devine unul dintre cele mai importante texte din întregul comentariu²⁷. Aceasta deoarece prin moartea lui Hristos misterul divin este dezvăluit deplin²⁸. Sacrificiul lui Hristos devine standardul (*standard*) prin care toate simbolurile și tipurile din lege (privite ca „introducere și anticameră a celei evanghelice”²⁹) își au sensul³⁰. După cum am văzut în prima parte, acesta devine principiul exegetic cel mai pregnant în teologia chiriliană, iar în acord cu In. 4, 24 observăm că moartea lui Hristos este noua formă de slujire/închinare care instituie *cultul* în duh și adevăr (înțeles de Sfântul Chiril prin conceptul de „politeia”³¹).

²⁷ Lawrence Welch, *Christology and Eucharist in the Early Thought of Cyril of Alexandria*, International Scholars Publications, San Francisco, 1994, p. 18.

²⁸ Totuși în acest text iohanic, Sfântul Chiril pare mai preocupat cu textul de la Matei 27, 51(!). Sfășierea catapetesmei indică accesul dat/dezvăluit de Hristos spre Sfânta Sfintelor, respectiv cunoștința misterului divin, deschiderea căii „spre cortul interior celor ce cred în Hristos” (Ioan, p. 1131). De aceea, Scriptura este interpretată din perspectiva sacrificiului hristic.

²⁹ *Comentariu la Ioan 12*, p. 1130.

³⁰ L. Welch, *op. cit.*, p. 95. Asociat cu arderea de tot, sacrificiul total sau la care se ardeau toate părțile din animal (cf. *Lev 1*), spre deosebire de jertfa de mântuire, unde doar o parte se ardeau, indicând o sfințire parțială. În acest sens, cei doi viței (cartea XI, col. 788 C), cele două turturele, jertfit unul/a ca ardere de tot, altul/a ca jertfă pentru păcat, citit tipologic, numărul doi arată întregimea dar și pe Hristos, „care pe de o parte moare pentru noi, pe de alta se aduce ardere de tot spre miros de bună mireasmă Tatălui, Închinare, cartea XV, col. 972 C). Aici, Sf. Chiril face o deosebire netă între aceste două categorii, arătând că „(...) numai Hristos e apt să se aducă ardere de tot. Căci este cu adevărat întreg sfânt, întreg binemirositor și sfințit. Iar nouă ne e propriu a nu avea o sfințenie deplină și o curăție în toate privințele” (cartea X, col. 709 B, în D. Stăniloae, *Legătura între Euharistie și iubirea creștină*, p. 10). Arderea de tot este un indice pentru dăruirea totală iar efectul devine unul cu eficacitate maximă.

³¹ Termen folosit în general de Părinți pentru a se referi la iudaism, ca o cale sau la contrastul față de acesta. Însă la Sf. Chiril este folosit în conexiune cu textul de la Ioan 4, 24 (de aici și titlul pe care îl dă lucrării sale exegetice *Închinare în duh și adevăr*) pentru a ilustra că modul de viață iudaic a fost înlocuit cu cel evanghelic, iar textele sacre ebraice și-au aflat adevărata lor împlinire (plinire), concretizat în noul mod de viață în Hristos (Robert Wilken, *Judaism and the Early Christian Mind: A Study of Cyril of Alexandria's Exegesis and Theology*, New Haven and London, Yale University Press, 1971, p. 75). Astfel, *politeia* semnifică diferența dintre viața de sub jugul Legii și viața proaspătă din Evanghelie. Acest proces are loc odată cu Întruparea lui Iisus, „timpul venirii Lui” unde chipurile se prefac în adevăr, umbra Legii în slujire duhovnicească (a se vedea *Comentariu la Ioan 2* (4, 23-24), p. 222-223).

Natura și componența preoției lui Iisus Hristos în citirea chiriliană

În conturarea concepției sacrificiale sacerdotale chiriliene este necesar să înțelegem perspectiva contextuală a părintelui alexandrin. În acest sens, Sfântul Chiril este preocupat să elaboreze un limbaj în care să redea unirea (*henosis*) dintre divin și uman în Iisus Hristos. Pe acest fundal de elaborare, unde divinul se unește cu umanul, în persoana lui Iisus Hristos, Sfântul Chiril „construiește” pe textele evanghelice (Ioan) și pauline (în special Evrei³²) teologia Marelui Preot, Iisus Hristos. Fiul înomenit este Cel care slujește/liturghisește (*leitourgos*)³³ și aduce sacrificiu în calitate de Arhiereu³⁴. Pentru a explica acest fapt paradoxal, păstorul din Alexandria recurge de nenumărate ori la textul din Filipeni 2 (*morphe doulou* forma de sclav și *morphe Theou* forma lui Dumnezeu³⁵). Astfel vedem că oficiul de arhiereu (devine sacri-oficiu la Hristos, deoarece El pe El Însuși se aduce/sacrifică) face parte din oi/ekonomia divină³⁶, și are ca bază acest *schimb* (*antallagma/redhostimento*) între Dumnezeu și umanitate.

³²A se vedea în acest sens, Rowan A. Greer, *The Captain of our Salvation*, J.C.B. Mohr (Paul Siebeck), Tübingen, 1973, p. 321-355.

³³ Episcopul alexandrin „face neîncetat uz de faptul că în grecește victima jertfită se numește „lucru sacru sau sfințit” (hierieion, hierourgoumenon)” (D. Stăniloae, „Legătura interioară dintre moartea și învierea...”, p. 284). Pe această nuanță sacrificială, părintele Stăniloae face următoarele observații, anume că jertfa implică curăție, care devine atât „un rezultat al jertfirii” cât și presupune „ceva prealabil jertfirii”. Premisa curățirii ofrandei aferosite lui Dumnezeu constituie de fapt condiția pentru calitatea de *bună mireasmă* a jertfei (Ibidem, p.284). În alt studiu, părintele Stăniloae îl citează pe Sfântul Chiril (cartea XI) pentru termenii prin care redă „obiectul oferit”, uneori „victimă” (tima) alteori, obiect sacru (hierieion), apoi actul de aducere jertfire (tiein) sau sfințire (hierourgein). Această alternare părintele o aplică și logicii sacrificiale din Sfânta Liturghie, „(...) preotul *jertfește* pe Hristos, sau *sfințește* darurile, sau de un credincios că a *murit* pentru păcate și s-a *consacrat* unei vieți curate” (Idem, „Legătura între Euharistie și iubirea creștină...”, p. 4).

³⁴ Cele două aspecte, sacrificial și sacerdotal (preoțesc) complementare și constitutive pentru Biserică, „își au izvorul de alimentare și de susținere neîntreruptă în starea de jertfă și în calitatea de Arhiereu a lui Iisus Hristos” (D. Stăniloae, „Legătura între Euharistie și iubirea creștină...”, p. 3). Mai departe continuă „ele manifestă **relația** strânsă între *jertfa lui Hristos cea pentru noi și participarea noastră la ea*” (Ibidem).

³⁵ Pentru exegeza acestui pasaj deosebit de important a se vedea în special, în literatura teologică română, Nicolae Moșoiu, *Taina prezenței lui Dumnezeu în viața umană. Viziunea creatoare a Părintelui Profesor Dumitru Stăniloae*, teză de doctorat, Editura Paralela 45, 2002, 323 p.

³⁶Gerald O'Collins, S.J., and Michael Keenan Jones, *Jesus our priest. A Christian Approach to the Priesthood of Christ*, Oxford, University Press, p. 99.

Hristos ca om stă (vertical, în picioare) să ofere sacrificiul preoțesc iar ca Dumnezeu este așezat (orizontal, pe tron) ca să îl primească. Astfel, din această dublă poziție trebuie să înțelegem natura preoției hristice, unde pe tron ca Dumnezeu Fiul este așezat iar prin economie divină se face rob/sclav prin împărtășirea naturii umane unde primește numele de preot (*hierous*) și slujitor (*leitourgos*)³⁷ (în stare de rugăciune-vertical).

Această dualitate generează un schimb (*antallagma/redhostimento*) economic din care izvorăște caracterul universal al jertfei lui Hristos, „singura jertfă cu adevărat pentru toți”. În acest sens, părintele Stăniloae dă mai multe motive despre universalitatea sacrificială a lui Hristos. În primul rând, firea umană a lui Hristos este a unui ipostas sau subiect divin, astfel că firea umană este „deschisă tuturor, pentru că ipostasul ei divin e deschis prin ea tuturor”³⁸ sau „centrul prin care iradiază (...), se comunică energiile divine, tuturor”³⁹. Firea umană devine mediul prin care lucrează Hristos în oameni, fiind de fapt punctul sau centrul de unde lucrarea de mântuire se extinde. Următorul motiv, este compensarea stării de păcat prin lucrarea vicarială, precum și unirea realizată de jertfă⁴⁰. În acest sens, jertfa devine un loc de intersectare dintre sacrificator, ofrandă și Cel căruia I se aduce sacrificiu, ea constituie „punctul de întâlnire a celui ce jertfește cu Dumnezeu și cu ceilalți”⁴¹.

Specific pentru teologia Sfântului Chiril este accentul și valorificarea vieții de ascultare a Fiului lui Dumnezeu făcut om în împlinirea reînnoirii și îndreptării în numele nostru. Rol îndeplinit prin ascultarea totală față de Tatăl în viața Sa pe pământ, prin această unire (*henosis*) în asemănarea cărnii căzute/păcătoase (expresie de origine paulină *Rm* 8, 3 preluată de Sf. Chiril, *en homoiomati sarkos hamartias*)⁴².

Această îndreptare și reînnoire se realizează nu numai prin biruirea păcatului în carne (*en ti sarki*) ci și prin faptul că face firea umană părtașă la dreptatea (*dikaiosyne*) Sa (aluzie la îndreptarea prin credință prin unirea cu Hristos, tema din Romani, n.n.)⁴³. Putem observa faptul că în tema dreptății se află

³⁷Cf., Chiril al Alexandriei, *De Recta Fide ad Reginas*, 111 (la comentarea pasajului din Evrei 8, 1-2) la Gerald O'Collins, S.J., and Michael Keenan Jones, *op. cit.*, p. 99. A se vedea și liturgia cerească reprezentată icongrafic.

³⁸D. Stăniloae, „Legătura între Euharistie și iubirea creștină”, p. 12.

³⁹*Ibidem*.

⁴⁰*Ibidem*, p. 13.

⁴¹*Ibidem*.

⁴² Thomas F. Torrance, *Theology in Reconciliation. Essays towards Evangelical and Catholic Unity in East and West*, Geoffrey Chapman, 1975, p. 169. Pentru explicarea în detaliu a se vedea locul citat.

⁴³ *Ibidem*, p. 170 (a se vedea aici și trimerile la opera alexandrină)

teologia economiei ascultării de bunăvoie până la capăt (*eis apan hipakoi*) a Fiului care ia formă de rob/sclav (*morphe doulu*) pentru a readuce filiația/condiția de fiu (*hios*) conform chipului original în locul și în numele nostru⁴⁴. După opinia lui Torrance, în gândirea Sfântului Chiril, aceasta constituie inima lucrării vicariale a lui Hristos (*the heart of the vicarious work of Christ*) pentru umanitate, unde preoția și condiția lui Hristos de fiu ascultător (și sclav, n.n.) prin Întrupare, formează o singură realitate indisolubilă⁴⁵.

În citirea lui Th. Torrance, oficiul preoțesc al lui Hristos la Sf. Chiril apare odată cu identificarea Sa economică (sau întrupată/incarnațională) cu noi (*his incarnational or economic identification with us*) și este inseparabil de aceasta, în întreaga experiență umană pe care o împărtășește până la maxima ei profunzime⁴⁶. De aceea, cercetătorul remarcă că, nu se poate vorbi simplu despre umanitatea lui Iisus, ci de slujirea/liturgisirea mediatoare (*mediatorial ministry*) a Fiului lui Dumnezeu înăuntrul și din partea umanității spre Dumnezeu Tatăl⁴⁷. Am putea spune o slujire în-trupată, în-carnată, din inima umanității de unde izvorăște lucrarea Sa sacerdotală.

Două texte din Comentariul la Epistola către Evrei la 2, 14-18 și 5, 7-9 sunt văzute de Sfântul Chiril în această conexiune cu sacerdoțiul lui Hristos. Astfel, Fiul lui Dumnezeu „S-a îmbrăcat” cu firea umană și cu toate slăbiciunile ei, într-un mod chenotic. În acest sens, El devine un garant pentru noi deoarece a fost fără de păcat/pată, folosește măsurile umanității asumate, înalță rugăciuni, varsă lacrimi și învață ascultarea cu toate că este Fiul lui Dumnezeu (sau Însuși Dumnezeu, n.n.)⁴⁸. Aceasta arată că Hristos este consubstanțial cu noi (și în același timp, consubstanțial cu Tatăl) iar acceptarea *slăbiciunilor și afectelor aferente condiției naturii umane înrobite devin o primă formă a preoției Sale*⁴⁹. Preoția Arhiepiscopului Hristos se constituie în primul rând ca identificarea deplină în vulnerabilități și suferințe cu cei pentru care se aduce închinarea, în baza dumnezeirii Sale unită cu umanitatea. Părintele Stăniloae remarcă în teologia exegetică chiriliană faptul că prin actul Fiului de-a birui moartea se constituie

⁴⁴ *Ibidem*, p. 170 (a se vedea și trimiterile bibliografice la Sf. Chiril al Alexandriei).

⁴⁵ *Ibidem*. Astfel încât, ascultarea Fiului față de Tatăl în natura noastră umană devine o viață întreagă de supunere filială una care constituie temelia pentru slujirea sacerdotal-vicarială a Sa. A se vedea Sf. Chiril al Alexandriei, Epist. Ad Hebraeos, PG 74: 964B-977B; 984D-988D în Thomas Torrance, op. cit., p. 171.

⁴⁶ Thomas Torrance, op. cit., p. 173.

⁴⁷ *Ibidem*, p. 173-174.

⁴⁸ Sf. Chiril al Alexandriei, *Quod unus sit Christus*, PG 75: 1324 A; cf. 1321B-1325B; a se vedea și Epist. Ad Hebraeos, PG 74, 964C-972A; 976C-977B; 984C-988D, în Thomas Torrance, op. cit., p. 174.

⁴⁹ Cf., Thomas Torrance, op. cit., p. 174.

calitatea de Arhiereu a lui Hristos. Aceasta deoarece Hristos face din moartea Sa jertfă/sacrificiu adus de bunăvoie și dintr-o predare totală față de Tatăl⁵⁰.

Consubstanțial cu Tatăl, Fiul ne unește prin Sine cu Tatăl, desăvârșind medierea Sa pentru noi, reprezentând nu numai pe Dumnezeu care ne cunoaște pe noi, ci și umanitatea care cunoaște acum pe Tatăl. Fiul devine și *avocatul/apărătorul*(parakliton) nostru, rugându-se și mijlociind pentru noi Tatălui. De aceea, vicariatul preoției lui Hristos, Mediatorul dintre Dumnezeu și om, este desăvârșit în și prin El Însuși⁵¹.

Altfel spus, Fiul lui Dumnezeu Se face preot în sensul că Se face om vulnerabil în ascultare și rugăciune de predare față de Tatăl, fără să înceteze să fie Dumnezeu. Dumnezeu și om într-o unire neconfundată și încea mai intimă/înaltă sălășluire a dumnezeirii/sfințeniei. Am putea spune că omul (umanul) prin Hristos și-a aflat locul în inima lui Dumnezeu, acolo unde Hristos duce/urcă *mințile* (nourile) credincioșilor⁵². Această referință Sfântul Chiril explică într-o anumită măsură descrierea naturii slujirii hristice sau a cultului nou ca *rațional/noetic* (cf. In.4, 24), și mai ales, motivul pentru apelativul dat lui Hristos ca Arhiereul

⁵⁰ Dumitru Stăniloae, nota 377 la *Închinare* 10, p. 340: „E de remarcat că Sf. Chiril considera ca propriu calității de Arhiereu a lui Hristos faptul că a primit moartea ca s-o biruiască, că S-a jertfit ca să învie (semnul lui Iona). El primește moartea nu numai ca să arate că chiar mort e mai tare ca moartea, ci și ca să facă din moartea Sa jertfă pentru oameni înaintea Tatălui. (...), Un astfel de arhiereu care se face om ca să poată jertfi ca om lui Dumnezeu pentru oameni, nu putea deveni Fiul lui Dumnezeu decât prin hotărârea Tatălui”.

⁵¹ Părintele Stăniloae afirmă că sublimitatea arhieriei lui Hristos rezidă în faptul că Se aduce pe Sine Însuși sacrificiu. Prin acest mod, jertfa nu are nimic pasiv în ea (D. Stăniloae, „Legătura între Euharistie și iubirea creștină...”, p. 14). Altfel spus, în jertfa lui Hristos care este Însuși Hristos, totul este activ, o autoaducere, deoarece este însuși El ca persoană nelăsând nimic să vină din exterior ci El fiind promotorul și susținătorul arderii Sale. De aici și forța atracției sacrificiului ca autoaducere. În cazul lui Hristos, părintele spune că subiectivitatea jertfei Lui echivalează cu cea mai deplină valoare a ei pentru ceilalți. Am putea spune că este o subiectivitate obiectivă. În acest sens, teologul român afirmă că Arhiereul Hristos nu poate fi schimbat cu altul, deoarece nu poate fi despărțit de unica jertfă adusă de către Acesta. Legătura intrinsecă dintre preot și jertfă în cazul lui Hristos devine una, o singură realitate totală și desăvârșită. Din separația dintre acestea două, părintele indică probabilitatea apariției termenului pentru jertfă de *victimă* (!? „tîma” termen folosit de Sf. Chiril însuși). Totuși acest termen folosit pentru jertfa lui Hristos nu se mai aplică, deoarece aici jertfa și preotul sunt una și aceeași realitate. Însă chiar și pentru jertfa credincioșilor nu se poate da acest termen, deoarece și credincioșii devin jertfă și preoți (Ibidem, p. 14).

⁵²Cf. *Adv. Nestorium*, PG 76, 161 A. Aici Sf. Chiril spune că Hristos duce mintea credincioșilor în sânul naturii/ființei dumnezeiești.

sufletelor noastre (*arhiereus ton himeteron psihon*)⁵³ sau ca Marele Preot al credinței noastre⁵⁴.

Cultul sau închinarea cea nouă adusă de jertfa lui Hristos

Cultul sau închinareanouă oferită de Hristos lui Dumnezeu este originată din însăși slujirea sacrificială preoțească, respectiv de ascultare de bunăvoie a Tatălui până la moartea Sa de sclav pe cruce. Din exemplele sacrificiale extrem de numeroase și variate ale Sfântului Chiril cuprinse în teologia sa exegetică, am ales două în cazul de față pentru a ilustra densitatea noului raport doxologic-liturgic a omului nou în fața lui Dumnezeu. Astfel, în *Glafire Cartea întâia în Geneză* cap. 4 la episodul legat de sacrificiul primilor fii ai lui Adam (...), Abel cel drept, adică Hristos, aduce lui Dumnezeu ca dar primele născute ale turmelor, adică pe cei fragezi la inimă și prunci în ce privește răutatea și aleși în virtuți și purtători ai slavei Lui în chipul lor de întâi născuți. Iar aceasta e Biserica, care e numită de dumnezeiescul Pavel (*Ef* 2, 18) mulțimea celor întâi născuți, înscriși în ceruri, a celor chemați spre sfințire prin credință. Acestei sfințe mulțimi și turme a celor întâi născuți s-a făcut preot Hristos (hierourgos)” după care citează *Rm* 5, 2 și *Efes*. 2, 1, iar la urmă conchide „și ne-am făcut jertfă bună și bine primită mai presus de vițelul tânăr căruia îi cresc coarne și copite” (cf. *Ps* 68, 35). Căci aducerea sângeroasă este foarte coborâtă și pământescă și nu e socotită de Dumnezeu binemiroitoare. *Dar slujirea în Duh și prin Hristos e foarte plăcută Tatălui*” (*H de ge en pnevmati kai dia Hristou latreia poli di lian estin andanousa to Patri/cultus vero in spiritu et per Christum longe acceptior est Patri, s.n.*)⁵⁵.

În această teologie sacrificială, așa după cum remarcă Jonathan Douglas Hicks, Sfântul Chiril atinge una dintre culmile reflecției sale (cel mai adânc mister-*the deepest mystery*) despre preoția lui Hristos, anume ca mare preot, Hristos este *adevăratul slujitor al Tatălui (s.n.)*⁵⁶.

Al doilea exemplu este la exegeza ascensiunii lui Moise și Aaron, precum și a celorlalți bătrâni pe muntele Horeb, „dar se înfățișează pentru noi, pentru că S-a făcut om, ca și noi, care am ieșit de la ochii Tatălui (Fiul) pentru neascultarea lui Adam și pentru păcatul care ne stăpânea, să ajungem iarăși în văzul Lui, prin Hristos, și la starea de la început, cele ce au intervenit în noi după aceea, trecând în nimic. Așadar am fost chemați în Hristos și în cetatea de sus și ne-am învrednicit

⁵³De ex. *Comentariul la Ioan* 11(17, 2), p. 1011.

⁵⁴*Adv. Nestorium*, iii 116 A, 120 C, etc., în Th. Torrance, *op. cit.*, p. 175.

⁵⁵*Glafire la Facere* 1, p.25-26.

⁵⁶J. Douglas Hicks, *art. cit.*, p. 100-101.

de privirea din partea lui Dumnezeu și Tatăl. Și prin Hristos și în El am fost învățați să ne închinăm Dumnezeului Făcător și Tată al tuturor”⁵⁷.

Astfel, un aspect fundamental care reiese din slujirea preotească a Fiului lui Dumnezeu este restaurarea adevăratului cult sau adevăratei închinări pe care o face în mod vicarial Hristos lui Dumnezeu Tatăl⁵⁸ (închinare ca valorizare a comuniunii autentice cu Dumnezeu).

Prin lucrarea de arhieru în care se predă Tatălui total și deplin, Hristos ne apropie de comuniunea cu Tatăl în Duhul Sfânt, „învățăm” să ne rugăm lui Dumnezeu. Ceea ce este impresionant este accentul pus de Sfântul Chiril pe umanitatea lui Hristos care devine mediul lui Dumnezeu și pe slujirea/închinarea Sa *ca om*, care ni Se alătură nouă în rugăciunile și ofrandele aduse lui Dumnezeu, mai mult decât atât, El le centralizează în persoana și în jertfa Sa, nuanțe repetate cu ajutorul prepozițiilor „prin”, „cu” și „în”. După cum afirmă și teologul anglican Thomas F. Torrance: „este deosebit de semnificativ pentru gândirea lui Chiril, faptul că noi ne închinăm/slujim și ne rugăm Tatălui nu numai în și prin Hristos, ci împreună cu El (*but with him*), în conformitate cu legea economiei a identificării Sale de Sine cu noi (*the law of the economy his self-identification with us*), iar

⁵⁷ Glafire la Ieșire 3, p. 353. Iar puțin mai departe, extins și la destinul umanității „fiii născuți din Aaron ne arată neamul cel sfințit. Iar bătrânii pe cei aleși ca buni. Aaron iarăși e chipul lui Hristos, Arhierul Sfânt și fără de păcat, prin care am primit nașterea prin Duh și apă. Și de aceea am devenit „neam ales și preoție împăratească și popor sfânt” (*1 Ptr 2, 9*). Deci ne vom sui, la vremea sa, noi cei aleși și sfințiți, și la cetatea de sus, fiind cu noi și conducătorul Hristos, Marele Preot, care pentru noi s-a făcut ca noi și se închină cu noi Tatălui, deși e Dumnezeu după fire”, *Glafire*, p. 355. Iar câteva rânduri mai jos, adaugă: „dar să nu ne suim fără Hristos. Căci era atunci împreună cu cei ce s-au închinat, Aaron, deși se număra cu cei ce erau încă departe. Așa și Hristos s-a făcut pentru noi cu noi departe, ca și noi să ne facem cu El și prin El aproape de Tatăl. Căci toată iconomia s-a săvârșit în chip clar din pricina noastră și pentru noi” (*Glafire la Ieșire 3*, p. 356-357).

⁵⁸ Aceasta deoarece protopărinții s-au îndepărtat de la adevăratul Dumnezeu, au ascultat/slujit pe diavolul și nu i-au mai slujit lui Dumnezeu, adică au apostaziat, de aici restabilirea adevăratei legături cu Dumnezeu în lucrarea de Mare Preot a lui Iisus Hristos. Cf. Frances M. Young, „A Reconsideration of Alexandrian Christology”, *Journal of Ecclesiastical History* XXII (1971), nr. 2, p. 104. Cercetătoare afirmă că aceasta face parte din tradiția alexandrină hristologică afirmată de Sfântul Atanasie cel Mare în polemica sa cu arienii. Astfel încât, atât argumentele antiariene cât și cele antinestoriene (Sf. Chiril) sunt bazate pe aceeași elaborare, anume poziția soteriologică expusă în *De Incarnatione* (Despre Întrupare (Înomenire, n.n.)). Această slujire/închinare a fost îndeplinită de către Logosul locuind/sălășluindu-Se în om.

aceasta înseamnă că El S-a pus pe Sine în rândul nostru (*he ranged himself along with us*) ca un închinător Însuși a lui Dumnezeu Tatăl⁵⁹.

Mai departe în analizarea conceptului de închinare/slujire în teologia patriarhului din Alexandria, urmez în linii mari excelentul eseu al lui Thomas F. Torrance⁶⁰. Astfel, cercetătorul arată că acest concept poate să fie rezumat la Sfântul Chiril în patru trăsături specifice.

În acest sens, prima trăsătură este legată de chenoza, respectiv de ascultarea de bunăvoie și umilința/în-josirea Fiului lui Dumnezeu (*eis hekousion hipakoin, kai tapeinosin*), mai exact de poziția Sa de sclavdin care îi aduce închinare lui Dumnezeu, ca parte constitutivă a economiei Întrupării (incarnaționale)⁶¹. Cultul/închinarea pe care o aduce Hristos în coborârea Sa la oameni este direct adresată Tatălui. Voința Fiului de a Se pune pe Sine Însuși în condiția de înjosire, sclav umil, desăvârșește slujirea (leitourghian) în întreaga Sa economie, fără să înceteze să fie Dumnezeu și Domn și să fie adorat, în conformitate cu acestea (este preoția Sa prin excelență⁶²). Sfântul Chiril susține că Hristos în slujirea Sa pe pământ adusă Tatălui devine un „închinător excepțional” deși aceasta nu înseamnă

⁵⁹ Thomas Torrance, *op. cit.*, p. 176. „El se închină/slujeste pentru că a asumat natura care plătește închinare/slujire” (Sf. Chiril al Alexandriei, *Thesaurus*, PG 75, 117CD; 361B-D. „deși este gazda de sus și puterile cerești îi slujesc Lui”, „când devine cum suntem noi, El slujeste/închină cu noi ca om (*prosketikike met himon hos anthropos*) (...)” (Sf. Chiril al Alexandriei, *Adv. Nestorium*, PG 76/3: 116AB).

⁶⁰ Thomas Torrance, „The Mind of Christ in Worship: The Problem of Apollinarianism in the Liturgy” în Th. Torrance, *op. cit.*, p. 163-185.

⁶¹ Thomas Torrance, *op. cit.*, p. 177. Fapt sugerat și de pr. Stăniloae în una dintre notele sale la traducerea Comentariului la Ioan a Sf. Chiril, anume: „Dacă Hristos ar fi fost „închinător” înainte de întrupare, n-ar fi spus „Noi”(referire la v. „Voi vă închinați căruia nu știți, iar **noi** ne închinăm Căruia știm”, *In 4, 22*), ca Unul ce devine închinător când Se face om, ca și ceilalți oameni. Ar fi arătat cumva că, înainte de-a Se face om, era închinător în mod singular. Prin încadrarea Sa ca închinător între oameni subliniază smerenia Sa, sau pogorârea Sa deplină la starea omenească, pe care n-o avea înainte. Dar Iisus Se încadrează ca om între acei iudei care mențineau cunoașterea lui Dumnezeu, ca Acela ce va trimite pe Fiul Său ca om, și-L așteptau pe El, adică: Maica Domnului, Apostolii, care cunoșteau pe Dumnezeu cel adevărat. Prin aceasta, ca om, El se face închinător al lui Dumnezeu, dar știa și că El este Fiul lui Dumnezeu cel întrupat, Cel care nu e închinător, ci închinat, și Care va face pe oameni să se închine oriunde Tatălui în Duhul Sfânt și în Sine, Care e Adevărul. Ei se vor închina deci lui Dumnezeu cunoscut în mod cu totul clar ca Treime. Aceasta o spune în continuare” (nota 389, *Comentariu la Ioan 4*, p. 222).

⁶² „Dar Se așază pe Sine ca om între cei ce se închină, deși este totodată închinat, împreună cu Dumnezeu și Tatăl, de noi și de sfinții îngeri. Căci, deoarece a îmbrăcat chipul slujitorului, îndeplinește slujirea (liturghia) cuvenită slujitorului, fără să piardă calitatea de Dumnezeu și Domn și de închinat” (*Comentariu la Ioan 2*, p. 216-217).

că ar realiza o formă de cult superioară⁶³. Oficiul sacerdotal al lui Hristos este definit în plata/achiziția cultului⁶⁴ pe care îl oferă, mai exact Sfântul Chiril are în vedere calitatea acestei închinării/slujirii aduse lui Dumnezeu⁶⁵. Cu atât mai mult, întrucât cultul/închinarea vine din partea creaturii (sclavului) oferită lui Dumnezeu ca Împărat și Domn: „căci socotesc că demnitatea de Împărat și de Domn strălucește în faptul de-a fi închinat; iar calitatea de slujitor și de rob e definită prin

⁶³*Comentariu la Ioan 2*, p. 217-218. Sf. Chiril răspunde aici la afirmația ariană care susținea o închinare deosebită a Fiului față de creaturi, aceasta însă afecta consubstanțialitatea Lui (esența Întrupării) cu umanitatea. „(...) Căci, spune-mi, ce va înălța pe Unul-Născut la libertate, atribuindu-I noi o închinare superioară? Fiindcă, dacă Se află între cei ce se închină, vafi neîndoielnic rob, chiar dacă e cugetat ca închinător excepțional. Dacă este făcut, nu se deosebește de creaturi decât numai prin superioritate față de oameni, ca și Mihail, sau altă Putere sfântă și spirituală (alt înger, *n. tr.*). Dacă slava Celui ce a făcut toate se vede doar ca a unui fruntaș între cele ce se află pe pământ în mod ființial, fie prin rațiunea sfințeniei, fie printr-un surplus de slavă, El e pus între cele create prin faptul de-a fi fost creat ca și celelalte, în acest caz, nu se va putea nicidecum ca Cuvântul să nu fie o creatură a Tatălui și să nu provină ca atare din Tatăl, chiar dacă I se închină în mod superior” (*Comentariu la Ioan*, p. 218).

⁶⁴*Închinare 10*, p. 361, *Închinare 15*, p. 516, etc.. Părintele Stăniloae înțelege acest preț la Sf. Chiril, ca identic cu jertfa lui Hristos: „după Sfântul Chiril, jertfa lui Hristos pentru noi se poate numi <prețul> dat de El pentru noi lui Dumnezeu-Tatăl, dar numai întrucât a fost necesară patima și moartea Lui pentru a da feței noastre un chip plăcut în ochii lui Dumnezeu și pentru a realiza în firea asumată de El starea de jertfă din care să iradieze puterea care să contrabalanseze întoarcerea noastră de la Dumnezeu și să creeze în fiecare o stare de jertfă asemănătoare. (...), puterea pusă prin moartea ca jertfă în firea asumată a lui Hristos copleșește puterea contrară din noi. Această putere a fost pusă în firea lui asumată cu <prețul> jertfei, adică al morții pe cruce” (D. Stăniloae, „Legătura între Euharistie și iubirea creștină”, p. 14). Iar altundeva vede această jertfă-preț ca dar însă și ca răscumpărare cu calitate de dar, care trimite la iubire ca Subiect (nota 415, *Închinare 10*, p. 361). Iar mai departe, în alt context chirilian, teologul român percepe sacrificiul ca răscumpărare sfântă, nu în sens juridic ci ca „o deschidere plină de dragoste lui Dumnezeu Tatăl”, iubire care umple umanitatea jertfită a Fiului cu scopul de-a o transforma într-un focar al prezenței sfințitoare a lui Dumnezeu, iradiind pe toți care se alipesc de jertfa hristică (nota 570, *Închinare 15*, p. 516).

⁶⁵Hristos în Biserică „se aduce de noi (preoția generală) și pentru noi (preoția slujitoare) ca ofrandă sfântă lui Dumnezeu și Tatăl, preț de răscumpărare și schimb pentru viața tuturor, ca unul ce e de un preț egal cu toți (...), dar și acum Hristos e adus jertfă (hierourgeitai) prin căpeteniile ce se succed (...) iar aducerea de daruri în fiecare zi închipuiește săvârșirea neîntreruptă și fără sfârșit a jertfei lui Hristos în toată ziua și aducerea de daruri de către cei îndreptați în credință. Căci nu vor lipsi închinătorii și nu va înceta aducerea de daruri”. (*Închinare 10*, col. 707 BC în D. Stăniloae, „Legătura între Euharistie și iubirea creștină”, p. 27).

închinare”⁶⁶. Cult sau închinare care acum nu mai include „daruri din afară” constituită însă din slujirea în chipul pregătit al Legii, conform Deut. 6, 13, din care reiese că „în faptele slujirii închinarea este ca o poartă și cale, având ca început robia față de Dumnezeu (*pili gar hospes tis esti, kai hodos tis en ergois latreias hi proskinesis, arhen ehousa douleian tin hospros Teon*)”⁶⁷. La fel ca în cazul sacrificiilor în citirea chiriliană, avem întrepătrunderea dintre cele două Legăminte, ca părți din întreg, inclusiv în slujire (relaționarea cu Dumnezeu). Închinarea este constituită și aicicamijloc (cale) și mod de a servi pe Dumnezeu în acte⁶⁸. Deosebit de important este alăturarea termenilor în acest sens, a *leitourghia*, *latreia*, *proskynesis* și *douleia* pentru a descrie felul cultului sau al adorației pe care Hristos îl oferă Tatălui împreună cu noi și în numele nostru, fără a face vreo separație sistematică între ei.

Mai mult, Sfântul Chiril vede cultul/închinarea ca o parte esențială a misiunii mântuitoare „în carne” a Mântuitorului⁶⁹. Astfel, avem un cult răscumpărător oferit de Hristos în măsurile sau limitele kenozei Sale, unde Sfântul Chiril vorbește despre așa numitul cult al Economiei (*hi proskinesis tis oikonomias*⁷⁰) răscumpărătoare. Hristos Însuși este primul și adevăratul închinător al Tatălui care în medierea (*mesiteia*) Sa vicarială devine El Însuși răscumpărarea (*hilasmos*)⁷¹ și

⁶⁶Comentariu la Ioan 2, p. 218. cf. Deut 6, 13: „Să te temi de Domnul Dumnezeuul tău și numai Lui să-I slujești, de El să te lipești și pe numele Lui să te juri”, „Astfel, oricine are robia prin fire și se află sub jugul Dumnezeirii, trebuie să se închine și să se supună chipului de slujitor. Și cel ce spune „Domnul” se definește ca rob, iar cel ce spune Dumnezeu, ca creatură. Deci robul se cugetă împreună cu Domnul, iar cel adus la existență prin facere, cu Dumnezeirea nefăcută. Iar Fiul, fiind etern în Tatăl și fiind Domn ca Dumnezeu, nu știu de unde aș putea arăta că rezultă că trebuie să Se închine, cum flecăresc aceia! (aluzie la arieni, n.n.)”, *Comentariu la Ioan 4*, 22 p. 218).

⁶⁷Comentariu la Ioan 2, p. 221.

⁶⁸Comentariu la Ioan 2, p. 221 (Ioan 304 D, 305 BC, etc.)

⁶⁹Thomas Torrance, *op. cit.*, p. 178.

⁷⁰*De recta fide ad reginas*, PG 76/2, 1349C în Thoams Torrance, *op. cit.*, p. 178.

⁷¹ Torrance traduce aici grecescul *hilasmos* prin *redemption* (engl.)adică răscumpărare. *Hilasmos* are două sensuri, primul se referă la favor al lui Dumnezeu, obținut prin rugăciune, al doilea sens este cel de modalitate/mijloc de ispășire (atonement). Acest termen de cele mai multe ori în limbajul Sfântului Chiril se referă la jertfă, sacrificiu fără de prihană, de ispășire. Folosit de Sfântul Apostolul Pavel în Epistola către Romani, 3, 25: *hon proeteto ho Theos hilastirion*, *hilastirios* denotă în sensul strict A. (propitiatory) îmbunare, împăcare (însă când este folosit la neutru ca substantiv, se referă la locul împăcării (place of propitiation) cu referință la Templu, aici la Romani, 3, 25 se referă la Hristos ca tip de ispășire, chiar la sensul figurat: umanitatea lui Hristos (celelalte sensuri nu le mai redau, pe motiv de ușoară redundanță) iar B. al doilea sens de conciliere (reconciling), cu referința de iertare (*absolution*) (Ed. G.W.H.

(cultul) închinarea (*proskensis, latreia*) noastră, altarul însuși (*tysiastirion*) și modelul (*hipodeigma*) nostru în rugăciune, cult și adorație⁷².

A doua trăsătură legată de cultul adus de Iisus în forma Sa chenotic-filială este însușirea acestui tip de cult, ca spiritual/rațional/noetic prin excelență în opoziție cu cel vechi, carnal-legalist. Sfântul Chiril înțelege această închinare ca pe o referință directă proprie la natura lui Dumnezeu care este Duh, un cult/închinare în duh și adevăr (*en pnevmati kai aliteia*) (cf. *In 4, 24*). Torrance remarcă pe bună dreptate, că aceasta nu implică respingerea actelor fizice din cult sau gesturile liturgice ca atare, sau necesitatea de-a concretiza devoțiunea în fapte și lucrări (după cum am văzut mai sus), ci mai degrabă, *respingerea substituiților instituționale pentru cultul/închinarea divin/ă în duh și adevăr (the rejection of institutional substitutes for worship of God in spirit and in truth)*⁷³. Acum după transfigurarea lui Hristos și venirea Duhului, aceste acte liturgice au o funcție tipică și indicativă, care ne duc direct la *leitourgia* și *latreia* actuală pe care Hristos a desăvârșit-o în numele nostru, și în care toate rugăciunile, devoțiunile sunt adunate și mediate vicarial de Fiul prin consacrarea și aducerea a proprie Sale vieți/ființe în fața Tatălui⁷⁴.

Cea de-a treia caracteristică are ca scop identificarea minții celui ce se roagă cu însăși mintea lui Hristos (cf. *Flp 2, 5* *touto froneite en himin ho kai en Hristo Iisou*), o unire a minților în cuget de rugăciune. Aceasta trăsătură face referință directă la kenoza Fiului lui Dumnezeu în care Acesta a asumat sufletul uman (*psihē*) și mintea (*nous*) ca să devină Preot și Mediator în numele nostru, și pentru a ne putea reprezenta în ochii Tatălui așa încât și noi la rândul nostru să împărtășim cugetarea/chibzuința (*fronema*) Sa, așa încât mintea noastră umană (*nous*) să fie sfințită și vindecată/restabilită în El. După cum observă Torrance, concentrația Sfântului Chiril se conturează pe această unire mentală cu Hristos atunci când explică importanța și semnificația cultului creștin, deoarece acesta este oferit în și prin mintea lui Hristos⁷⁵. Mintea lui Hristos, nu este în primul rând mintea Logosului sau a Fiului din veșnicie, ci sufletul rațional a lui Iisus, în care în

Lampe, *A Patristic Greek Lexicon*, Oxford University Press, 1961, p. 673). Alte derivate, hilateuo, hileoomai, hileopoieomai, hileotirion, hileotikos.

⁷² Thomas Torrance, *op. cit.*, p. 179. A se vedea aici și trimerile bibliografice la opera chiriliană pentru toți termenii evocați în această frază.

⁷³ *Ibidem*, p. 180.

⁷⁴ *Ibidem*, p. 180; A se vedea comentariul de la *Ioan 16; 17* și toate trimerile bibliografice la Th. Torrance, *op. cit.*, p. 180.

⁷⁵ *Ibidem*, p. 180. Participarea la mintea lui Hristos, nu diminuează activitatea credinciosului în efectuarea cultului/închinării, mai mult numai în acest fel, ajung la deplina lor realitate în închinarea vicarială al lui Hristos, deoarece acum închinarea credinciosului este una hristomorfizată.

el este unit inefabil cu mintea Sa dumnezeiască dar niciodată înlocuită de către aceasta⁷⁶. Numai pe baza unirii mentale dintre noi și Hristos, poate să se afirme că mintea credincioșilor (*ton pisteionton ton noun*) trebuie să se înalțe/să se ridice în Dumnezeu⁷⁷. Restaurarea care are loc aici este în primul rând la nivelul rațional, noetic. Omul adevărat, Hristos știe și cunoaște cui să I se închine, să slujească. Pervertirea rațiunii înseamnă pervertirea închinării, de aceea actul închinării/slujirii este efectuat în primul rând de rațiune, minte, ca mai apoi să angreneze întreaga ființă. Pe scurt, rațiunea dictează ființei obiectul (subiectul) de adorare.

Ultima trăsătură a noului cult se referă la Duhul Sfânt, Cel care face cu putință, accesul la Tatăl prin Fiul⁷⁸. Duhul este legătura *sindesmos* sau inelul prin care suntem uniți cu Dumnezeu și între noi laolaltă. Toate lucrurile sunt imprimate de Tatăl prin Fiul în Duhul și sunt trimise de la Tatăl prin Fiul în Duhul⁷⁹. În acord

⁷⁶ *Ibidem*.

⁷⁷ Sfântul Chiril al Alexandriei, *Adv. Nestorium*, PG 76, 161 A, la Thomas Torrance, *op. cit.*, p. 181. Aceste precizări, sunt pe fundalul polemicii eunomiste și apolinariste. Aceasta deoarece numai dacă Hristos împărtășește deplin experiențele noastre mentale/psihice acestea pot fi mântuite sau vindecate de El, în caz contrar nu ne putem asimila jertfei Lui aduse Tatălui. Astfel, pe baza celor expuse de Torrance, putem observa că în actul slujirii de Mare Preot a Fiului lui Dumnezeu un rol capital îi revine minții umane ca parte a sufletului Său uman. Mediarea arhierescă a lui Hristos în teologia Sfântului Chiril, în opinia cercetătorului L. Welch, formează un argument tacit chirilian în afirmarea existenței sufletului în Iisus Hristos. Problemă hristologică pentru care a fost acuzată școala alexandrină și inclusiv Sfântul Chiril că ar omite deliberat afirmarea sufletului în Hristos, fapt care ar trăda teologia lui Apolinarie. La aceasta se adaugă și accentuarea textului scripturistic *Ioan 1, 14 (Rm 8)* care ar indica partea carnală/trupească a umanității asumată de Logos. De fapt, „sarx” semnifică conform lui Welch în teologia chiriliană un indice pentru deplinătatea umanității *căzute* (!) (sau mai bine spus, în condițiile de cădere ale umanului funcțional „în hainele de piele” (cf. *Fc 3*), n.n.), unde Fiul se roagă *ca om* cu suflet rațional și cu o minte umană (L. Welch, *op. cit.*, p. 113). Aceasta deoarece *rugăciunea este o activitate a minții umane*, iar rugăciunea Fiului înțeală fără umanitatea deplină, ar indica absurditatea că Dumnezeu Se roagă Lui Înșuși sau că rugăciunea este proprie divinității Sale (?!). De aici referința la Hristos ca „Mare Arhieru al sufletelor noastre” în interpretarea de la *Ioan 17*. Punctul culminant al arhieriei lui Hristos ca închinător absolut devotat Tatălui se află tot în *Ioan 17*, care în opinia lui Thomas F. Torrance formează „unul dintre cele mai mari lucrări patristice în teologia slujirii/cultului (*theology of worship*) (Thomas Torrance, *op. cit.*, p. 177).

⁷⁸ cf. *Ef 2, 18*: „Că prin El (n.n. Hristos) avem și unii și alții apropierea către Tatăl, într-un Duh”.

⁷⁹ Formula atanasiană preluată de Sfântul Chiril în scrierile sale. Torrance, *op. cit.*, p. 182.

cu aceasta învățătură atanasiană preluată de Sf. Chiril, toate acțiunile de la om spre Dumnezeu sunt mediate prin Fiul în unitatea Duhului⁸⁰.

În acest sens, Duhul ne face părtași cu El Însuși în asimilarea rugăciunilor noastre cu sau în rugăciunea Lui, care a fost deja înălțată Tatălui și continuă să fie adusă/oferită și acceptată de Tatăl pentru noi⁸¹.

După cum observă Thomas Torrance Sfântul Chiril înțelege în termeni pnevmatologi unirea intimă dintre Hristos și noi⁸² (de aici și unirea indisolubilă dintre toate aceste patru trăsături, în special dintre a treia și a patra). Prezența „minții lui Hristos” în noi și în oferirea de către El a minții noastre Tatălui trimite la faptul că Duhul este Cel care ne amintește nouă, că este Minteia lui Hristos și în același Duh mintea noastră este sfințită și înălțată prin Hristos în Dumnezeu⁸³. Nimic dintre acestea nu are loc fără „în” *en* și „prin” *dia* Duhul și respectiv prin activitatea Sa distinctivă *autourgein* în unirea noastră cu Fiul și prin El, cu Tatăl⁸⁴ (Sfânta Treime). Altfel spus, nu avem acces la Hristos și astfel la Tatăl. De aici și importanța invocării/*epiclesis* Duhului Sfânt, în toate actele liturgice, efectuată de credincioși prin ofranda de rugăciune și mulțumire în unitatea Duhului⁸⁵ fără vreo contopire a naturilor implicate.

Astfel, după cum remarcă magistral Torrance, prin păstrarea unității indivizibile și intacte a naturilor divine și umane, într-o singură Persoană a Fiului întrupat prin care și în care Dumnezeu ne-a împăcat/reconciliat pe noi cu Sine Însuși (*dar și prin cultul/slujirea adusă de „Arhiereul sufletelor noastre”* (n.n. !)), Sfântul Chiril respinge ideea unui centru independent a lucrării preoțești în Hristos și prin urmare, refuzul credinței căreia școala antiohiană pare să o fi preferat așa de mult, aceea că Dumnezeu ne salvează de dragul Fiului Său (*dia ton hion sou*) sau de dragul lui Hristos (*dia Hriston*), și ceea ce El a făcut în numele nostru, se constituie cum ar fi prin aceasta motivul pentru iubirea răscumpărătoare a lui Dumnezeu și nu de la început și până la sfârșit, manifestarea și lucrarea acestei iubiri și întruparea ei ca o imensă/pură (*sheer*) filantropie (*filantropia*) în carnea și sângele nostru⁸⁶.

⁸⁰ *De recta fide ad reginas*, PG 76/2, 1372A-1412C.

⁸¹ A se vedea nota 3 Th. Torrance, p. 182 pentru referințele bibliografice la comentariul de la Ioan.

⁸² Thomas Torrance, *op. cit.*, p. 182.

⁸³ A se vedea referințele bibliografice la *Comentariul de la Ioan*, în Thomas Torrance, *op. cit.*, p. 182.

⁸⁴ *Thesaurus*, PG 75, 593A-596D; *Dialogus de Trinitate*, PG 75, Cuvântul 6, p. 240 ș.u. în Thomas Torrance, *op. cit.*, p. 182.

⁸⁵ *Închinare*, PG 68, 833C-836A în Thomas Torrance, *op. cit.*, p. 183.

⁸⁶ *Ibidem*, p. 185. Aici cercetătorul dă trimitere la J. A. Jungmann, *The Place of Christ in Liturgical Prayer*, p. 37.

Concluzii:

1. Prefigurările și actele sacerdotale din Vechiul Legământ formează cadrul preoției lui Hristos din Noul Legământ. Toate acestea se fundamentează și se explică în consacrarea Sa ca Mare Preot al întregii umanități. De aceea, în teologia exegetică chiriliană avem o exegeză hristică ca totală și totalizantă. Mai mult, preoția Fiului lui Dumnezeu primește o accentuare deosebită în citirea chiriliană exprimată prin identificarea economică și compătimitoare cu umanitatea căzută (*Flp 2; II Co 8, 9*), respectiv în asumarea deplină a vulnerabilităților și a limitelor umane suportate până la extinderea lor liminală. În acest sens, asumarea oficiului preoțesc are ca fundament însuși actul înomenirii sau în-carnării. Astfel că, Întruparea se constituie ca piatră de hotar în toate actele de Arhiereu ale lui Hristos.

2. Sfințenia dobândită de întreaga economie arhierească a lui Emanuil (apelativul favorit pentru Hristos) primește accepțiunea de predare totală, dăruire nereziduală (fără resturi) sau moarte mistică. Toate acestea sunt cuprinsetehnic în formularea *stării de jertfă permanentă* ca singurul mijloc eligibil de dobândire a intimității (intrării) lui (la) Dumnezeu. Această temă este cea mai invocată de părintele Stăniloae și formează referința receptării chiriliene în teologia sa.

3. Particularitatea cultului pe care îl aduce Hristos în calitate de Arhiereu al umanității, se constituie din anumite însușiri (de umilință, ascultare, ca spiritual/noetic, de unire a minții cu cea a lui Hristos, mijlocit de unirea Duhului), care configurează noua așezare relațională a oamenilor ca ființe liturgice sacerdotale în fața/privirea (ochii) lui Dumnezeu (Tatăl). În sacrificiul vicarial adus de Hristos mijlocit de Duhul dobândim apropiere de Dumnezeu ca Tată, iar prin aceasta se exprimă faptul că noul cult este adresat întregii Sfintei Treimi și se realizează din poziția credincioșilor (statutul) de *fii*, format de altfel, din viețuirea evanghelică (politeia) sau modul de viață chenotic-doxologic al lui Hristos. Închinarea credincioșilor este preluată de El și asimilată închinării adusă tot de El, nedespărțită de jertfa Sa adusă Tatălui. Mai exact, desăvârșirea slujirii Fiului de Mare Preot ca om în lucrarea Sa economic-vicarială devine centrul închinării/cultului al noii umanități (Biserica) oferit lui Dumnezeu. De aceea, închinarea sau modul relaționării prin excelență cu sacrul (cult) este absolut fundamental pentru creația cea nouă (creștinul).